

Foto: Marta Jaén

El Centre d'Art i Natura de Farrera, molt més que una residència d'artistes

El projecte s'ha consolidat com un referent europeu i un gran exemple autòcton de desenvolupament local

La residència de treball per a artistes i investigadors de Farrera, amb vocació de servei públic, utilitza el recurs cultural com a motor principal de desenvolupament. Els efectes que ha generat a la comarca són evidents. Entre d'altres, ha rehabilitat una part del patrimoni arquitectònic del poble, ha augmentat l'oferta d'equipaments, ha creat llocs de treball i ha reforçat la xarxa social a muntanya, atès que ha establert vincles entre l'activitat artística i la població.

>> *L'encavallada de la Bastida, originària de Casa Manresà, era un paller assecador construït al voltant del 1800. De propietat municipal, ara acull tres tallers del CAN.*

LLUÍS LLOBET I MARTÍ > Text

Al Pallars Sobirà, i a l'alta muntanya en general, hi ha dues realitats territorials extremadament diferenciades. D'una banda, el fons de la vall principal vora el curs de la Noguera Pallaresa, amb l'eix viari de comunicació central, que concentra la major part de la població i de l'activitat econòmica, des dels anys noranta

potenciada encara més per l'efervescència dels esports lligats al riu i per l'adveniment de la Bruixa d'Or, l'administració de Loteria Nacional més important de l'Estat espanyol. De l'altra, la immensa superfície que constitueixen les petites valls secundàries, d'orografia difícil, amb un centenar de pobles pel cap baix, alguns encara abandonats, la majoria buits o molt fràgilment poblats a l'hi-

Farrera, a 1.360 metres d'altitud, darrer poble de la coma de Burg, dona nom al municipi plurinuclear de cinc petits nuclis més

Foto: Marta Jaén

vern però habitats a l'estiu, i pocs amb una població permanent, encara que fràgil, però sense el risc de quedar buits a l'hivern.

El terme d'aquests pobles configura el gran espai de recursos naturals: els grans boscos de coníferes, les pastures d'alta muntanya, les bordes al voltant dels antics espais de conreu, les solanes rocalloses d'aprofitament hivernal... En l'antic paradigma econòmic (fins al gran èxode dels seixanta) aquest era el territori on es concentrava la major part de la població i de l'activitat tradicional de muntanya. La necessària mà d'obra del vell model de creixement industrial concentrat i les transformacions tecnològiques en els transports, primer, i els canvis revolucionaris en l'agroramaderia moderna i la globalització dels mercats, després, van fer desaparèixer aquell sistema de vida que va perdurar amb pocs canvis durant segles. Ara som en un nou paradigma en què el resultat principal és el gran canvi d'usos del territori i dels espais. Aquest canvi de la forma de vida aproxima la vida urbana i la rural. A principis del segle XXI va néixer un nou terme per qualificar els habitants del món rural segons aquesta nova forma de viure: els *rurbans*.

EL CAN

El Centre d'Art i Natura (CAN) és una residència de treball per a artistes i investigadors d'arreu del món localitzada en un d'aquests petits pobles resilents de què parlàvem més amunt: Farrera, a 1.360 metres d'altitud, darrer poble de la coma de Burg, dona nom al municipi plurinuclear de cinc petits nuclis més. Aquesta activitat va començar el 1995, i va representar tot un pretext per rehabilitar una part del patrimoni arquitectònic del poble. Com a exemple, valgui la restauració de les antigues escoles de Farrera, però, sobretot, l'antiga Bastida de Casa Manresà, un monument de l'arquitectura agrària de muntanya de principis del segle XIX, que va ser reconvertida en tallers, espai de residència, cuina menjador i magatzem. L'obra va comportar un doble benefici públic: la plaça del poble va poder créixer fins al doble de la seva superfície original i es va obrir al pas un carrer transversal que havia quedat inutilitzat per les runes.

L'estratègia seguida per aconseguir el finançament de les inversions va ser municipalitzar el projecte per tal de poder accedir a programes europeus (Interreg) que, combinats amb programes de la

>> Farrera comptava amb dos-cents dinou habitants al cens de 1857; cent seixanta anys més tard, amb prou feines arriba a vint de permanents.

La biblioteca del centre, amb connexió a Internet i calefacció a l'hivern, l'utilitzen veïns i emprenedors de la zona

Generalitat (1 % Cultural, plans específics de Governació...), van aconseguir els objectius al cap de vuit anys. Entretant, l'activitat d'acollir artistes i de desenvolupar programes s'havia iniciat a les antigues escoles i en cases privades. La creació de l'associació sense ànim de lucre Amics del Centre d'Art i Natura l'any 1998 va permetre anys més tard, quan el gruix de les inversions s'havien consolidat, gestionar el projecte de forma independent de l'Ajuntament.

Els fruits del projecte

Vint-i-un anys més tard de l'inici del CAN, Farrera té una població permanent que oscil·la entre els vint i els vint-i-cinc habitants, i un parell de famílies es beneficien directament del treball que genera el centre, més una família de Tírvia (a cinc quilòmetres). Les pernoctacions del CAN oscil·len entre mil cent i mil quatre-cents l'any, cosa que vol dir un increment de població de pas durant deu mesos l'any d'unes tres o quatre persones més. Però els beneficis per al poble són la quantitat d'activitat cultural que genera el centre, a banda dels equipaments, que també són utilitzats parcialment pels mateixos veïns. La biblioteca, amb connexió a Internet i calefacció a l'hivern, la fan servir emprenedors que gestionen petits projectes com l'Espai Dansa-Natura de Burg.

Els efectes econòmics també són evidents a la comarca en l'ús del transport, les compres als supermercats i les botigues i en molts altres subministraments. Tan important o més encara, tot i que menys tangible, són els serveis a la cultura i a la formació a través de cursos no reglats, tallers i seminaris, cicles i presentacions, sempre oberts al públic. El CAN ha consolidat petits festivals com el de Poesia als Parcs, al juny, i l'Aplec Saó d'Arts i Natura a l'Alt Pirineu, a mitjan octubre, i amb aquestes dates contribueix a la desestacionalització de les activitats. Programes com Fem Escola, per a la canalla, o els Divendres Creatius, per a artistes i creadors residents a l'alta muntanya, cohesionen el sector educatiu i creatiu.

L'educació ambiental especialitzada és, des del principi, una de les àrees que tractem des del centre. Centenars d'universitaris (també de la Universitat de Girona) han passat per les nostres instal·lacions per fer-hi pràctiques de geografia de muntanya i de desenvolupament local. L'interès de l'alta muntanya per a la recerca ha determinat que tinguem relacions amb la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). El seu Grup de Recerca en Àrees de Muntanya i Paisatge (GRAMP) té el nostre entorn com a objecte de recerques sobre evolució del paisatge. Tal ha estat l'interès i els resultats de la re-

>> La recerca sobre evolució del paisatge que duu a terme el GRAMP de la UAB des dels inicis del CAN va esdevenir curs pràctic.

Foto: Albert Pèlach

Els efectes econòmics són evidents a la comarca en l'ús del transport, les compres als supermercats i les botigues i en molts altres subministraments

Foto: Cesca Gelabert

cerca que ja hem arribat a deu edicions del Curs pràctic d'evolució del paisatge.

A casa i a fora

Més enllà de la nostra vall, a la veïna vall Ferrera, i concretament al poble d'Alins, d'uns anys ençà s'hi celebra la Fira del Ferro amb molt d'èxit, s'hi han implantat uns itineraris per les antigues mines i carbones i hi ha un petit museu de la metal·lúrgia a l'aire lliure. Res de tot aquest nou recurs turístic cultural hauria estat possible sense els estudis sobre l'evolució del paisatge que, en localitzar-se al bosc de Virós, van donar molta llum sobre el passat d'aquesta activitat minera i de primera transformació.

Però, a més, el CAN ha tingut una vocació internacional des del primer moment, vocació que, amb la perspectiva dels anys, ha estat clau per a la seva supervivència com a projecte fins als nostres dies. Tant els usuaris internacionals (de més de cinquanta estats diferents) com els programes europeus han generat uns ingressos que han permès superar els severs cops rebuts per la crisi econòmica, el més important dels quals va ser la suspensió del suport institucional del Departament de

Cultura l'any 2013. L'estratègia de participar en xarxes internacionals (primer a Res Artis, i des de fa uns anys, a Alliance for Artists Communities) ha permès arribar a un mercat d'usuaris internacional (Amèrica del Nord, Europa i Oceania) i també conèixer personalment interlocutors que ens han dut a poder participar en programes europeus, com per exemple el que ara acabem, Frontiers in Retreat.

Ja per acabar, i sobre el model de gestió, el Centre d'Art i Natura és, doncs, un projecte de titularitat pública (l'Ajuntament de Farrera), gestionat per una entitat privada (els Amics del Centre d'Art i Natura, amb uns cent deu socis). I és molt més que una residència d'artistes: és un projecte de desenvolupament local, amb vocació de servei públic, que utilitza la creació cultural com a motor principal. Si singularitzem els nostres petits pobles utilitzant el recurs cultural com a eina central, reforçarem sistemes de desenvolupament més sostenibles i més adequats al model d'assentament territorial que hem heretat.

Lluís Llobet i Martí és el director gerent del Centre d'Art i Natura de Farrera.

>> Poesia als Parcs és un petit festival de cap de setmana amb recital poètic el dissabte i passejada poètica pels paratges de Farrera el diumenge al matí.

Utilitzant el recurs cultural com a eina central, reforçarem sistemes de desenvolupament més sostenibles i adequats al nostre model d'assentament territorial